

CRNOGORSKA BIBLIJSKA PRIČA

(Radovan S. Stevović: „Biografija jedne žene”, Udruženje Crnogoraca Srbije „Krstaš”, Lovćenac - Crnogorski kulturni centar, Beograd, 2015.)

Posthumno objavljen roman Radovana Savovog Stevovića, koji je priredila njegova unuka dr Sofija Kalezić-Đuričković - *Biografija jedne žene*, je roman familiaris. I to na dvostruki način: po dokumentarno-biografskoj priči koja se odnosi na Itanu - glavnu junakinju ovog djela, i istovremeno po naratoru u kojem prepoznajemo samog pisca, odnosno njegovu životnu ispovijest. Dakle, jedan autor - dva paralelna životopisa koja čine hronološki kohezionu narativnu cjelinu, isprepletenu do te mjere, da sudbina glavne junakinje i njenog biografa postaju nerazdvojno obilježje, dijagramirajući cijelim romanom. Tako je nastala jedna mala-velika priča Montenegrina. Ima u ovom romanu neke biblijske zatočenosti; označiteljka tog tereta sudbine, svakako je đevojka, žena, majka Itana od Velestova sa brdovitim nadvisivanjem svih svojih porodičnih i drugih udesa.

Roman *Biografija jedne žene* predstavlja vrijedno literarno ostvarenje kako u etičkom i semantičko-narativnom, tako i u etnološko-jezičkom segmentu. Njegovu literarnu osobenost ne može dovesti u pitanje ni izvorna događajnost, dokumentarnost na kojoj autor insistira, od prve do posljednje rečenice. U Stevovićevoj surovoj životnoj priči, čiji korijeni vode iz Čeva, odnosno Velestova, Cuca, Kobiljeg Dola, dakle iz samog srca Katunske nahije, Stare Crne Gore, pa do poslijeratnih kolonističkih sudbina - sve je usklađeno tako da je čitalac jednom nogom u nepatvorenom životu, a drugom u literaturi, koja ga ne ostavlja ravnodušnim. U pitanju je književnost sa kojom se brzo postaje prisran i sa kojom se lako uspostavlja lična i kolektivna identifikacija. Narativano-tematska nit ovđe je, zapravo, u skladu sa tezom da život nije literatura, ali literatura jeste život. Ili, kako bi Milovan Đilas rekao: Život nije pesma, ali je pesma život.

U romanu *Biografija jedne žene* pulsira poetika proživljenog života, samim književnim podsticajem i slojevitom, dramatičnom, faktografskom tekstualnošću, rememorisanjem vremena zbivanja i vremena pisanja. U narativnom fokusu ovog ostvarenja je čovjek i njegova sudbina, bolje rečeno - čovjek koji realizuje zapis o sebi kao nasušnu potrebu, kao svjedočenje o prokletstvu života i nekom iskonskom samonagovoru da se izdrže, kao što to Itana i čini - demonske sile sudbine i sve što čovjeka snađe, i da uvijek, od kolijevke do kolijevke, njihovog nastajanja i nestajanja, se bude na strani etičnosti, u odbrani visoke čovječnosti i odupiranja svakom zlu. I onog nagonskog, gorkog i lijepog osjećanja - da je imperativ napisati o svemu tome knjigu. Knjigu ispovijedne i testamentarne moći.

I da kao Veličanstvena Itana, koja je kao novorođenče bila u danonoćnom plaču, cio vijek bude u koroti - stoički je noseći iz jednog majčinskog izguba u drugi, njišući devet svojih kolijevki. Itana, na koju je „život režao kao kurjak”, a ona mu uzvraćala istom mjerom.

Riječ je o tako jednostavnoj, a tako složenoj priči koju nosi ovaj roman: o sublimaciji životopisne, žive literature i njenoj uklopljenosti u samosvojni biljeg. O transformaciji kamenštačke sudbine na njoj analogan, pripovijedački način, đe je sve kao što je bilo, a đe je opet sve u kontekstu uspjelog književnog postupka. To je, uostalom, i vrlina svake literature koja drži do svoje unutrašnje semantike koju će pronaći čitalac, a da pri tom ne bude obasipan nikakvim dociranjem, suvišnim deskripcijama i tendencioznim sugestijama, patetikom, edukacijom i narcisoidnošću. U tom pogledu Stevović je ostvario ono što je u ovakvoj vrsti romana često

nemoguće: neutralnost pripovijedača u odnosu na svoju dvostruku biografsku, odnosno autobiografsku ulogu. Sve je dato sa, prije svega - ljudskom mjerom.

Radovan Stevović nije, zapravo, htio da podiže spomenik svojoj ženi, sebi i svojoj porodici, bilo da piše o periodu između dva svjetska rata, učešću u Narodnooslobodilačkoj borbi ili kolonizaciji Crnogoraca u Vojvodinu, kao što je tu opasnost jednako vješto zaobišla i njegova kćerka Zagorka Kalezić, opisujući udes svog oca u Informbirou. Autor je izbjegao zamku da gradi stereotipnu priču o Crnogorki koja je heroina, čak i onda kada to jeste. Umjesto romantičarskog i apoteozičnog, etnografskog viđenja crnogorske žene i majke - koje jesu nosile i iznijele najteže breme crnogorske istorije - Radovan Stevović je imao dovoljno spisateljskog i ljudskog dara, da u odnosu na svu tu žensku junačnost, to uradi na jedan neegocentričan način. Da mistifikaciju, ako je bilo, pretvori u stvaronosnu afirmaciju. Epopeično i stradalačko, otporaško i čojско - vječita crnogorska tragika, ovđe je dobilo svoju mikro-istorijsku i iskustvenu vizuru. Svoje samopoštovanje i poematično svjedočenje.

Jedne ledene zimske noći nju probudiše neki čudni zvuci koji su ličili na režanje i lavež. Ona izađe iz kolibe i viđe sivog i mršavog vuka kako razjareno poduhvati jednu mladu ovcu, gotovo jagnje, koje je u njegovim čeljustima bespomoćno skičalo, boreći se da dođe do daha. Ona hitro zagazi u bijeli pokrivač koji je prštao pod njenim užurbanim koracima, ne osjećajući resku hladnoću. Ne uplaši se toliko za vlastiti život u užasnoj pomisli da ih, ukoliko im vuk pojede posljednje jagnje, čeka sigurna i spora smrt od gladi. Uz prodoran uzvik rukom manu prema životinji koja začuđeno zastade, nakostrijevivši se. Ona priđe zvijeri i naglim pokretom počne da snažno skube već zaklano jagnje koje vuk i dalje nije ispuštao iz čeljusti.

Dugo je trajala ova čudna borba iz koje Itana izađe kao pobjednik, otevši grabljivcu plijen. Vuk zlovoljno nastavi da reži i podvijena repa uputi se ka šumi, povremeno okrećući glavu. Ona se vrati u kolibu, nožem skide čapru sa jagnjeta i ispeče ga na vatri ognjišta. „Biće ovđe mesa za nekoliko nedelja, dok nas ponovo ne ogrije sunce”, kaza u sebi i strese se od pomisli kako se ovaj susret sa pregladnjelom životinjom mogao završiti (citat iz romana *Biografija jedne žene*).

Posebna, neukrotiva vrijednost ovog romana je njegov jezik - stari, dobri, izvorni crnogorski jezik u svakoj njegovoj ravni: leksičkoj, originalno-sintaksičkoj, odnosno jezikoslovnoj, u punom značenju te riječi. Radovan Stevović nije ni u Bačkoj ravnici, ni mnogo decenija od kolonističkog naseljavanja i odlaska iz Katunske kamene pustinje, zaboravio ni jednu riječ jezika kojim su govorili njegovi preci. Osim literarnog ovom romanu, upravo ta jezička slojevitost mu daje autentičan lingvistički sjaj. Riječ je ne samo o bogatom leksikonu crnogorskog jezika, već i o rekonstrukciji njegovog duha i daha, o narativnoj funkcionalnosti i neotuđivoj užljebljenosti u svaki tren autorove memorije.

Jezik koji zasvjjetluca, oživljavajući vrijeme, prostor, ljude, sudbine i istoriju. Ovako raskošna i vješta njegova upotreba pokazuje još nešto: da nije u pitanju dijalekatska varijanta katunskog govora, već da se u tom Stevovićevom maternje-jezičkom proslavlju prepoznaje jedan jedinstven jezik nezavisno iz kojeg je kraja Crne Gore ponikao. Riječ je o tekovini, samorodnosti, baštini, o jeziku koji živi čak i onda kada ga proglašavaju mrtvim.

U kontekstu tog jezičko-lingvističkog bića ovog romana ne može se zaobići njegova antroponimika. Ne može se preći preko činjenice da su sva imena počev od Itane, Radovana, Anđelije, Vidosave, Njegosave, Milorada, Vladimira, Nikole, Vukosave, Dragice i Zagorke - literarni topisi životom određeni i ukorijenjeni. Posebna simbolika i semantička nosivost svakog

od ovih imena je tako uzorita. Ona imaju matičnu mapu svog puta u surovim okriljima - ali su svi (a najviše je riječ upravo o dječjim imenima) puni nježnosti, nade, milja, radosti i gorčine. Dakle, cijela jedna poetika antroponima u Biografiji jedne žene.

I istorijat, odnosno dosije o sudbini romana Biografija jedne žene (koja se saznaje iz priloga objavljenih uz ovu knjigu) je roman za sebe. Kao da se ništa nije promijenilo u ovih 36 godina od njegovog nastanka. Umjetnost je lična, pa tako i nacionalna, ali mora da postane i opštečovječanska. Ova vrijedna literarna zaostavština potvrđuje kako uspješno mogu da se spoje lično i opšte, nacionalno i internacionalno, tradicionalno i savremeno.

Radovan Stevović je napisao roman koji će obogatiti crnogorsku književnost i udahnuti joj njenu iskonsku dušu*.

*Sa imenom i književnim radom Radovana Savova Stevovića (1910-1989) prvi put sam se upoznao iz teksta „Crnogorci u Vojvodini nakon 70 godina”, autora Nenada Stevovića, objavljenog u časopisu Matica Crnogorska, br. 63, Godina XVI, jesen 2015. Tada sam, se zapravo, upoznao sa biografijom ovog revolucionara, pjesnika i jednog od vođa kolonizacije Crnogoraca i pročitao njegovu Poemu o seobi, koja na dokumentovano-lirski način govori o odlasku prvih crnogorskih kolonista u Bačku. Radovan Stevović je rođen u selu Kobilji Do, u Katunskoj nahiji. Osnovnu školu je završio u Trešnjevju, a gimnaziju na Cetinju. Po ideji Radovana Stevovića nekadašnji Sekić je dobio ime Lovćenac.

Borislav Jovanović,
crnogorski književnik, esejist, antologičar, književni kritičar, novinar i publicist.